

De Wet zorg en dwang en wils(on)bekwaamheid

*Adger Hondius, psychiater/geneesheer-directeur & Manon
Demmers-te Vruchte, jurist*

Disclosure

- (Potentiële) belangenverstremgeling: nee
- voor bijeenkomst mogelijk relevante relaties met bedrijven: nee
- Sponsoring of onderzoeksgeld: nee
- Honorarium of andere (financiële) vergoeding: nee
- Aandeelhouder: nee
- Andere relatie, namelijk: n.v.t.

Thema's

- De Wet zorg en dwang
- Aanpalende wetten
- Wilsonbekwaamheid

Stellingen

- De Wet zorg en dwang staat onvrijwillige zorg thuis toe
- De Wet zorg en dwang richt zich op mensen met een psychische stoornis
- De Wet zorg en dwang gaat ervan uit dat onvrijwillige zorg niet wordt verleend
- Als de vertegenwoordiger van de patiënt toestemming geeft voor de voorgestelde zorg is besluitvorming voor onvrijwillige zorg niet nodig

Nu en straks

- Nu
  - [Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen](#)
- 2020
  - Wet verplichte ggz
  - Wet zorg en dwang
  - Wet forensische zorg (2019)

Wet zorg en dwang

- Mensen met een verstandelijke beperking en psychogeriatrische aandoening
- Uitgangspunt = dwangmaatregelen horen niet thuis in de ouderenzorg
- Onvrijwillige zorg
- In de instelling, thuis of op de dagbesteding
- Alleen als het echt niet anders kan
- Zo kort mogelijk en op de minst ingrijpende manier
- Stepped care

Opname in de Wet zorg en dwang

- Besluit tot opname en verblijf (CIZ), artikel 21 e.v
- Rechterlijke machtiging, artikel 24 e.v. (CIZ is verzoeker)
- Voorwaardelijke machtiging, artikel 28aa e.v. (aansluitend op Jeugdwet, tot 23 jaar)
- Inbewaringstelling, artikel 29 e.v.

Samenloop Wet zorg en dwang – Wet verplichte ggz

- Artikel 1 lid 6 Wzd: in het geval op grond van de Wzd een RM is afgegeven voor opname in een accommodatie, vervalt een eerder voor die cliënt afgegeven zorgmachtiging op grond van de Wet verplichte ggz
- Artikel 1:1 lid 3 Wet verplichte ggz: een afgegeven zorgmachtiging tot opname in een accommodatie schorst een eerdere voor deze persoon afgegeven RM op grond van de Wzd zodra de betrokkene is opgenomen in de accommodatie. De schorsing eindigt op het moment dat de zorgmachtiging vervalt

Vignet : Wzd 2020 PG

Man van 78 jaar , bekend met dementie, opgenomen met RM –Wzd in verpleeghuis, wordt ernstig psychotisch en agressief → niet meer te hanteren in vp-huis → beoordeling ikv Wvvggz → ‘psychische stoornis’ → ZorgMachtiging met oa accommodatie (opname)->Behandeling met verplichte zorg in Psych ZH– Wzd RM is geschorst-- > retour vp-huis , Wzd RM weer van kracht.

Wat als psychose deels in remissie is, maar ernstige agressieve momenten blijven, kan de man dan terug naar het verpleeghuis?

Stappenplan

- Duidelijke termijnen
- Wie beslist wanneer? Verantwoordelijkheden nader uitgeschreven.
- Client en vertegenwoordiger aanwezig bij verschillende overlegmomenten
- WZD-arts toezichthouder
- Het stappenplan is verplicht als:
  - de zorg in het zorgplan niet voldoende is om ernstig nadeel te voorkomen of te beperken, én
  - de cliënt of de vertegenwoordiger zich verzet tegen onvrijwillige zorg in het zorgplan, óf
  - als de zorgverantwoordelijke beperking van de bewegingsvrijheid overweegt, insluiten of medicatie die van invloed is op het gedrag of de bewegingsvrijheid en buiten de professionele richtlijnen valt.

Zorgplan, artikel 7

- (vrijwillige) Zorg vindt plaats op basis van een zorgplan
- Onderzoek alternatieven (artikel 9)
- Zorgverantwoordelijke en deskundige bespreken
  - Ernstig nadeel door middel van risico-inventarisatie;
  - Oorzaak gedrag waardoor ernstig nadeel ontstaat;
  - Rol van interactie tussen cliënt en omgeving;
  - Mogelijkheden vrijwillige zorg om ernstig nadeel te voorkomen.
- Geen alternatieven of verzet? Onvrijwillige zorg in zorgplan
  - Wzd-arts beoordeelt zorgplan

Begrip onvrijwillige zorg, artikel 2

- a. **Toedienen medicatie**, medische handelingen en therapeutische maatregelen
- b. **beperken van de bewegingsvrijheid** (bedhekken/gesloten afdeling)
- c. **insluiten**
- d. uitoefenen van toezicht op betrokkene (incl. domotica)
- e. onderzoek aan kleding of lichaam
- f. onderzoek van de woon- of verblijfsruimte op gedrag beïnvloedende middelen of gevaarlijke voorwerpen
- g. controleren op de aanwezigheid van gedrag beïnvloedende middelen
- h. beperken van de vrijheid om het eigen leden in te richten
- i. beperken van het recht op het ontvangen van bezoek

Stellingen

- Een vorm van ambulante onvrijwillige zorg kan zijn een cliënt krijgt (tegen zijn zin in) hulp of begeleiding bij de financiën, omdat hij onverantwoorde uitgaven doet en grote schulden heeft of dreigt te krijgen
- Er is sprake van ernstig nadeel wanneer het gedrag van de cliënt zo hinderlijk is dat agressie van anderen oproept

Ernstig nadeel, artikel 1

- de cliënt brengt zichzelf of anderen ernstig lichamelijk letsel toe, ernstige psychische, materiele, immateriële of ernstige schade toe, in levensgevaar, ernstig verwaarloost of 'maatschappelijk ten onder gaat', of als zijn eigen ontwikkeling ernstig verstoord is of hij andermans ontwikkeling ernstig verstoort
- de veiligheid van de cliënt wordt bedreigd, al dan niet onder invloed van een ander
- het gedrag van de cliënt is zo hinderlijk dat het agressie van anderen oproept
- de algemene veiligheid van personen of goederen is in gevaar

Vergelijking wet zorg en dwang – wet verplichte ggz

Wet verplichte ggz	Wet zorg en dwang
Psychische stoornis	Psychogeriatrische aandoening of verstandelijke beperking
Verplichte zorg	Onvrijwillige zorg
Rechter	Stappenplan met deskundigen
Zorgmachtiging	Alleen RM voor opname
Officier van justitie	CIZ
Crisismaatregel	Inbewaringstelling
Geneesheer-directeur	Wzd-arts
Patiëntenvertrouwenspersoon	Cliëntenvertrouwenspersoon
Besluit verplichte ggz	Besluit zorg en dwang

Wils(on)bekwaamheid anno 2019

- Wilsbekwaamheid, een Nederlands begrip
- Wilsbekwaamheid, formele definitie
- Wilsbekwaamheid, algemene vereisten
- Wie beoordeelt wilsbekwaamheid ?
- Wanneer wilsbekwaamheid beoordelen?
- Welke cognitieve competenties beoordelen
- Wie is vertegenwoordiger?

Wilsbekwaamheid : welke algemene eisen?

Wel voldoende als het voldoet aan de volgende eisen (?) :

- taak-specifiek te zijn (**ter zake** van iets.....)
- kunnen **fluctueren in de tijd** (dynamisch begrip)
- niet tot 'eigenschap' te verworden
- de context te kunnen betrekken

Wie beoordeelt wilsbekwaamheid?

- Niet wettelijk vastgelegd
- (hoofd/regie)behandelaars kunnen wilsbekwaamheid beoordelen
- moeten dan wel **kundig zijn ter zake van...(informed consent)**
- is het een medische beslissing ? → medicus
- Is het een specialistische behandeling ? → specialist ter zake :
  - cardioloog over cardiologie,
  - chirurg over chirurgie,
  - specialist ouderen geneeskunde over dementie
  - psychiater over psychiatrie,
  - AVG arts (deskundige?) over verstandelijke beperking
  - psycholoog over psychologie

MacCat : 4 cognitieve vaardigheden

Cognitieve vaardigheden (competenties) m.b.t. stoornis, onderzoek en behandeling :

- 1) Begrijpen
- 2) Waarderen (ziekte**besef**/inzicht)
- 3) Redeneren over opties (oordeelstoornis)
- 4) Keuze kunnen uitdrukken

Vertegenwoordiger bij wilsonbekwaamheid ter zake

Indien wilsonbekwaam ter zake, dan niet mogelijk informed consent te geven en is **vervangende toestemming** nodig

→ vertegenwoordiger t.b.v. wilsonbekwame *meerderjarigen*:

- 1) wettelijk vertegenwoordiger (curator, mentor, bewindvoerder)
- 2) schriftelijk gemachtigde ('zelfbenoemde')
- 3) onbenoemde vertegenwoordiger : ouders-kinderen-broer/zus
- 4) Indien geen vertegenwoordiger → Handelen als een goed hulpverlener

Let op :

- Vertegenwoordiger mag iemand niet gedwongen doen opnemen → wet Bopz
- Indien vertegenwoordiger geen toestemming geeft.. → Bopz of bij WGBO afweging maken inzake goed hulpverlenerschap (proportioneel, doelmatig)

Wils(on)bekwaamheid in Wzd

Art 3 lid 2 definitie :

“..de cliënt niet in staat kan worden geacht tot een redelijke waardering van zijn belangen ter zake van een beslissing die hem betreft..”

Wilsonbekwaamheid vastgesteld door

..voor zover daartoe *deskundige*, niet zijnde de bij de zorg betrokken arts, overeenkomstig de daarvoor *gangbare richtlijnen* een beslissing heeft genomen dat de client...

Vertegenwoordiger Wzd : art 1 e

Vertegenwoordiger is:

- wettelijke vertegenwoordiger van cliënt
- of , indien een zodanig persoon ontbreekt, de persoon die daartoe door de cliënt schriftelijk is gemachtigd in zijn plaats te treden,
- of, indien deze ontbreekt of niet optreedt, de echtgenoot, de geregistreerde partner of andere levensgezel,
- of indien deze ontbreekt of niet wenst op te treden, een ouder, kind, broer, zus, grootouder of kleinkind van de cliënt.

Vertegenwoordiger bij wilsonbekwaamheid

Art. 3 lid 2

- ..treedt slechts op namens de cliënt voor zover hij een taak heeft als wettelijk vertegenwoordiger
- Of bij wilsonbekwaamheid ter zake van een beslissing
- Niet als vertegenwoordiger: wzd-arts, zorgverlener, zorg aanbieder, zorgverantwoordelijke etc.
- Optreden als 'goed vertegenwoordiger', betrekken van cliënt

Vertegenwoordiger bij wilsonbekwaamheid

Art 2 lid 2

Wilsonbekwame cliënt **en** vertegenwoordiger **verzetten zich niet** tegen opnemen in zorgplan van

- Medicatie gericht op gedrag/bewegingsvrijheid ed.
- Beperking bewegingsvrijheid
- Mogelijkheid van insluiting

Dán is er toepassing van art 10,11 en 11a voor opnemen van zorg in zorgplan,

→ **ofwel onvrijwillige zorg** in het zorgplan, → stappenplan

Rechtsbescherming

- Recht op begrijpelijke informatie
- Periodieke evaluatie zorgplan
- Wzd-klachtencommissie voor vrijwillig en onvrijwillig opgenomen cliënten en ambulante cliënten (art. 52 e.v.)
- Cliëntenvertrouwenspersoon (nieuw)

Vignette 2: Wzd 2020 PG

Man van 78 jaar , bekend met dementie, woont thuis, wordt ernstig psychotisch en agressief -> thuis niet meer te hanteren.

Welke wet biedt mogelijkheden? Wzd en/of Wet verplichte ggz?

Meer informatie:

- <https://www.dwangindezorg.nl/nieuwe-wetgeving/wet-zorg-en-dwang>
- <https://www.actiz.nl/nieuws/ouderenzorg/2018/02/factsheet-wet-zorg-en-dwang>

**Hartelijk dank voor uw
aandacht!**

Bijlagen

Artsenorganisaties kritisch over dwangzorg zonder medisch toezicht

Als gedrag van patiënten zó problematisch is dat zorg onder dwang noodzakelijk lijkt, kan dat medische oorzaken hebben. Daarom is het essentieel dat een onafhankelijk arts toezicht blijft houden op alle beslissingen tot dwang en ook verantwoordelijk blijft voor dit beleid binnen een instelling. Met deze boodschap spreken artsorganisaties LHV, NVAVG, NVvP en Verenso zich onder de vlag van de KNMG uit richting de Tweede Kamer, die de [Aanpassingswet zorg en dwang](#) nu in behandeling heeft.

Arts moet verantwoordelijk blijven

De kern van de aanpassing op de Wet zorg en dwang is dat ook een tweetal niet-medisch geschoolde beroepsgroepen het toezicht op zorg onder dwang onder de hoede kunnen krijgen. In deze Aanpassingswet komt die verantwoordelijkheid in de psychogeriatric en de verstandelijk gehandicaptenzorg dan bij een zogeheten Wzd-functionaris te liggen. Niet alleen een arts, maar ook een orthopedagoog-generalist of een gezondheidszorgpsycholoog kan dan deze rol vervullen. De artsorganisaties zijn hier kritisch over. Onder de huidige wet is deze taak wel bij een arts belegd. De vraag is welke impact de aanpassing heeft op de rechtspositie van de client. Het is immers essentieel om eerst een medische oorzaak van probleemgedrag uit te sluiten om daarmee onnodige inzet van dwang te voorkomen. Denk aan agressiviteit door pijn, die met pijnbestrijding effectiever en minder ingrijpend kan worden verholpen dan met een vrijheidsbeperking. Ook het afbouwen en voorkomen van dwang door het formuleren van instellingsbeleid – ook taken van de Wzd-functionaris – vergen medische expertise.

Bijlage : Wvggz en Wilsbekwaamheid

- Definitie van wilsbekwaamheid is overgenomen uit WGBO en aangevuld (art 1:5 lid 1): betrokkene wordt niet in staat geacht tot een redelijke waardering van zijn belangen ter zake ***of de uitvoering van rechten en plichten op grond van de Wvggz***
- De zorgverantwoordelijke (= regiebehandelaar) beoordeelt wilsbekwaamheid
- Meer rekening gehouden met wilsbekwaam verzet tegen verplichte zorg, tenzij... (acuut levensgevaar dreigt voor betrokkene art 2.1 lid 6)

Bijlage: Wvvgz en ernstig fysiek nadeel (2)

Art 3:4 Verplichte zorg kan worden verleend om :

- a) Een crisissituatie af te wenden
- b) Ernstig nadeel af te wenden
- c) Geestelijke gezondheid van betrokkene te stabiliseren
- d) Geestelijke gezondheid van betrokkene dusdanig te herstellen dat hij zijn autonomie zoveel mogelijk herwint of
- e) Het stabiliseren of herstellen van de fysieke gezondheid van betrokkene in het geval *diens gedrag als gevolg van zijn psychische stoornis* leidt tot ernstig nadeel daarvoor.

→ 'Lost Bopz + WGBO probleem op'

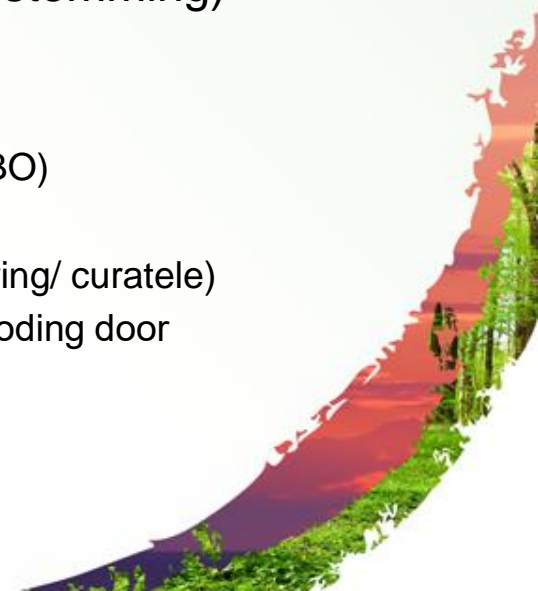

Wils-bekwaamheid : een Nederlands begrip

- Wilsbekwaamheid = Nederlands begrip
- Competency ; Decision Making Capacity = Engelse begrippen
=> *beslisvaardigheid* ; zónder het woordje “Wil”
- In *medische context* in NL wordt begrip vooral gebruikt als
- **toets voor informed consent** (geïnformeerde toestemming)

maar ook als

- wettelijke voorwaarde voor somatische dwangbehandeling (WGBO)
- wettelijke voorwaarde voor zelfbinding (wet Bopz)
- onderbouwing juridische maatregelen (mentorschap/ bewindvoering/ curatele)
- zorgvuldigheidseis bij ‘*weloverwogen verzoek*’ bij ‘Hulp bij zelfdoding door patiënten met psychiatrische stoornis’

Wilsbekwaamheid : formele definitie

In de definitie van de ministeries van Justitie/Veiligheid en VWS wordt **iemand als wilsbekwaam beschouwd** als hij er blijk van geeft

- 1) de op zijn bevattingvermogen afgestemde informatie te ***begrijpen***
- 2) naar de mate die voor de *aard en reikwijdte* van
- 3) de aan de orde zijnde *beslissing noodzakelijk* is

De te begrijpen informatie betreft (= **informed consent**) :

- De aard van de gezondheidstoestand
- De aard en het doel van de voorgestelde behandeling
- De aard van eventuele alternatieven
- De te verwachten gevolgen van de voorgestelde behandeling
- De te verwachten gevolgen van het achterwege laten van de behandeling

Wanneer wilsbekwaamheid bepalen ?

1) **Twifelen aan wilsbekwaamheid m.b.t. informed consent**

- aard van stoornis, beginnende dementie/cognitieve dysfunctie
- ernstig toestandbeeld, bv ernstige psychose
- handicap (aanwijzingen voor zwakbegaafdheid, bekend zijn met)
- ingrijpende irreversibele behandelingen (sterilisatie)
- levensvraagstukken (euthanasie)

2) **juridisch vereist bij**

- opstellen van behandelingsplan of zelfbindingsverklaring (Bopz)
- verzoeken rond levenseinde
- verzoek kantonrechter: procedure mentorschap/ bewindvoering/ curatele

